

Keskeiset päätökset dataosuuskunnan perustamisessa

Dataosuuskunta-hanke 18.12.2023

Aamupäivän ohjelma

- Miten osuuskunta perustetaan?
- Kenet haluamme jäseneksi?
- Toiminnan tarkoitus?
- Taloudellinen logiikka ja pääomarakenne?
- Osuuskunnan johtaminen
 - Jäsenten päätöksenteko, jäsensopimus?
 - Hallinnon rakenne
 - Operatiivinen johto ja toiminta
- Onko tästä liiketoiminnaksi?

Miten osuuskunta perustetaan?

- Osuuskunta on oikeushenkilö, joka syntyy rekisteröinnillä
- Osuuskunnan voi perustaa yksin tai useamman luonnollisen tai oikeushenkilön kanssa
- Alaikäinen ei voi perustaa osuuskuntaa tai toimia sen johdossa, mutta voi olla jäsenenä
- Osuuspääomalle ei ole vähimmäismäärää – rahatta perustaminen ei luonnollisestikaan onnistu
- Perustamissopimus ja säännöt ovat osuuskunnan perustamisasiakirjoja
 - Perustamissopimuksesta on käytävä ilmi osuuskunnan nimi, perustajajäsenet ja heidän merkitsemänsä osuudet, osuuden hinta ja maksupäivä, hallituksen jäsenet, tilikausi, mahdolliset tilin- ja toiminnantarkastajat, toimitusjohtaja, hallintoneuvoston jäsenet sekä osakkeet ja osakkaat
 - Sääntöjen vähimmäisisältönä on nimi, kotipaikkana oleva Suomen kunta sekä toimiala
- Osuuskunnan perustamisen tekninen toteuttaminen erilaisine rekisteröintineen on melko vaivatonta, ks. <https://www.ytj.fi/material/collections/130qAsSyM/jkjYutqru/osuuskunta-perustamispaketti.pdf>

Kenet haluamme jäseneksi?

- Osuuskuntalain mukaan osuuskunnan jäsenyyttä on haettava kirjallisesti hallitukselta – hallitus voi myös määrittää hyväksymismenettelyn tästä poikkeavaksi. Myös sääntömääräys, jossa jäseneksi ottaminen annetaan hallintoneuvoston tai osuuskunnan kokouksen (edustajiston) tehtäväksi, on mahdollinen.
- Osuuskunnat ovat usein lähtökohtaisesti avoimia yhteisöjä, jolloin kaikki halukkaat hyväksytään jäseneksi ja vastaavasti kaikki halukkaat voivat erota jäsenyydestä milloin vain – harvinaisena esimerkkinä Pohjanmaan Arvo Sijoitusosuuskunta, jonka jäseneksiottamisprosessi on automaattinen ja liitetty osuuden hankkimiseen tai siitä luopumiseen
- Vähintään yhtä usein osuuskunnan jäseneksi pääsee tiettyjä ehtoja täyttämällä
- Osuuskunnalla on aina itsevalta jäsenkuntansa suhteen eikä kenelläkään ole (ihmis)oikeutta päästä jonkin tietyn osuuskunnan jäseneksi yksipuolisesti niin halutessaan
- Tässä kontekstissa jäsenkriteerien määrittely on mielestäni strateginen kysymys

Kenet haluamme jäseneksi?

- Liiketoimintakanvaksessa tunnistettiin erilaisia viiteryhmiä:
 - Datan toimittajat
 - Datan jalostajat
 - Datan käyttäjät
 - Dataan liittyvät palveluntarjoajat
- Millä toimialoilla toimivia voidaan hyväksyä jäseneksi
 - Maatalouden harjoittajat
 - Metsätalouden harjoittajat
 - Minkä tahansa talouden harjoittajat
- Entäpä muut kuin dataa toimittavat jäsenet tai osakkaat?
 - Osuuskunnan tarvitsemia muita resursseja toimittavat: rahaa, koneita ja laitteita, verkostoja, osaamista?

Kenet haluamme jäseneksi?

- Esimerkiksi
 - ViljaTavastia osuuskunta: Osuuskunnan jäseneksi voidaan hyväksyä kasvinviljelyä harjoittava luonnollinen henkilö, yhtymä tai yhteisö sekä sellainen yhteisö, jonka pääasiallisena tarkoituksena on kasvinviljelyn tai muun maatalouden toimintaedellytysten tukeminen.
 - Osuuskunta Lilith: Osuuskunnan jäsenenä voivat olla luonnolliset henkilöt, yritykset tai yhteisöt.
 - Metsäliitto Osuuskunta: Metsäliiton hallitus voi hyväksyä jäseneksi jokaisen Suomessa vähintään kolme hehtaaria kasvullista metsämaata omistavan yksityisen henkilön tai yhteisön, joka on halukas toimimaan sääntöjen määrittelemän tarkoituksen hyväksi, ja jonka toiminta ei muutenkaan ole ristiriidassa sääntöjen kanssa. Metsänomistajaan rinnastetaan myös sellainen yksityinen henkilö tai yhteisö, jolla on pysyvä hallintaoikeus metsään.
 - Hemsundetin Ranta Osk: Osuuskunnan jäsenet ovat Nauvon Hemsundetin korttelin 267 kiinteistörekisteriin asuinkiinteistön omistajat jotka hallitus on hyväksynyt jäseniksi ja jotka ovat suorittaneet osuusmaksun.
 - LSO Osuuskunta: Osuuskunnan jäseneksi voidaan hyväksyä maa- tai karjataloutta harjoittava luonnollinen henkilö, yhteisö tai säätiö, jolla on voimassa oleva yhteistyösopimus osuuskunnan tytär- tai osakkuusyhteisön kanssa.

Kenet haluamme jäseneksi?

- Yhteinen pohdinta jäsenprofiilista:

Toiminnan tarkoitus?

- Toiminnan tarkoitus määrätään sääntöjen tarkoitus- ja/tai toimialapykälässä
- Toiminnan tarkoituksen määrittämisellä on useita tehtäviä, muiden muassa:
 - Markkinointi- ja viestintätehtävä
 - Viranomais- ja tilastointitehtävä
 - Jäsenten, johdon ja kolmansien osapuolten oikeusturvatehtävä
 - Edustamisrajoitus OKL 6 luku 28 § 2 mom: Sääntöjen toimialamääräys rajoittaa edustajan toimivaltaa.
 - Varojen jakaminen OKL 16 luku 10 §: Jos osuuskunnalla on kokonaan tai osittain muu tarkoitus kuin taloudellisen toiminnan harjoittaminen jäsenten taloudenpidon ja elinkeinon tukemiseksi, sääntöihin on otettava tätä koskeva määräys. Säännöissä on tällöin määrättävä oman pääoman käyttämisestä 1 §:n 1 momentissa (Varojenjakotavat) tarkoitetuissa tilanteissa. Jos sääntöjen mukaan osuuskunnan tarkoitus on voiton tuottaminen, voiton jakamiseen sovelletaan, mitä tässä luvussa säädetään ylijäämän jakamisesta.

Toiminnan tarkoitus?

- Toiminnan tarkoitus on pohdittava perustamisvaiheessa huolellisesti: muuttaminen tarkoittaa sääntömuutosta, joka on tehtävä pääsääntöisesti 2/3-määräenemmistöllä
- Jos osuuskunta haluaa myöhemmin hyödyntää uusia liiketoimintamahdollisuuksia, niiden on siis mahdollista toiminnan tarkoitukseen sisältyviin toimialamääritelmiin tai asia joudutaan alistamaan osuuskunnan kokouksen/edustajiston päätettäväksi
- Riittävän laaja, mutta napakka toiminnan tarkoitus/toimialamääräys on siis suositeltavaa
- *Kaikki laillinen liiketoiminta* ei ole kovin suositeltava tarkoitusmääräys

Toiminnan tarkoitus?

- ViljaTavastia Osuuskunta:

Osuuskunnan tarkoituksena on jäsenten maatalouden tukemiseksi harjoittaa viljan ja muiden viljely-kasvien kauppaa ja välitystä joko itse ja/tai tytär- tai osakkuusyriyksen tai muun määrittelemänsä sopimuskumppanin välityksellä. Osuuskunta voi harjoittaa jäsentensä kasvinviljelyn kannattavuuden kohottamiseksi ja tuotteiden laadun parantamiseksi myös teknistä ja taloudellista neuvontaa, koulutusta, tarvikkeiden välitystä, tiedotusta sekä muuta jäsenten elinkeinoa tukevaa toimintaa ja muillakin tavoin tasapuolisesti edistää jäsentensä kasvinviljelyä.

Osuuskunta voi, sen mukaan kuin hallitus siitä päättää, toimialan puitteissa laajentaa liiketoimintaansa muille kasvinviljelyä edistäville, tukeville ja palveleville aloille. Osuuskunta voi edellä mainitussa tarkoituksessa harjoittaa myös sijoitus-toimintaa.

Osuuskunnan palveluja saavat käyttää hyväkseen vain jäsenet, mikäli hallitus ei toisin määrää.

- Osuuskauppa Keskimaa (2 Toiminnan tarkoitus ja 3 Toimiala):

Osuuskaupan tehtävänä on liiketoimintaa harjoittamalla tuottaa palveluja ja etuja jäsenilleen ja näin edistää jäsentensä taloudellista hyvinvointia. Osuuskauppa voi tuottaa palveluja tytäryhteisöjensä avulla tai muulla tavalla.

Osuuskaupan toimialana on vähittäiskauppa, matkailu- ja ravitsemiskauppa sekä palvelutoiminta.

Osuuskauppa voi rakennuttaa, omistaa ja vuokrata kiinteistöjä ja omistaa arvopapereita sekä käydä niillä kauppaa

Toiminnan tarkoitus?

- Metsäliitto Osuuskunta:
Metsäliiton tarkoituksena on toimia jäsentensä metsätalouden tukemiseksi ja jäsenten tuottaman puun markkinoinnin järjestämiseksi taloudellisesti ja teknisesti tehokkaalla tavalla voittoa tavoitellen ja noudattaen kestävän kehityksen periaatteita. Tämän tarkoituksensa toteuttamiseksi Metsäliitto voi tuottaa metsätalouden palveluita, ostaa ja myydä puutavaraa, harjoittaa metsäteollisuutta ja muuta metsätalouden tuotteiden jalostusta ja kauppaa sekä hankkia toiminnalleen tarpeellisia kiinteistöjä ja arvopapereita.
Metsäliiton palveluita voivat käyttää hyväkseen muutkin kuin jäsenet.
- Osuuskunta Lilith:
Osuuskunnan toimialana on harjoittaa kulttuurituotantoa, taiteellista luomista, kulttuuritarjontaa, sisällöntuotantoa, konsultointia, koulutusta, valmennusta, opetusta, ohjausta ja taidekasvatusta, viestintää, markkinointia, tiedotusta ja mainontaa, taide-, oheistuote- ja nettikauppaa sekä myymälätoimintaa, tekijänoikeuksien hallinnointia, siirtämistä ja myymistä, kustannus- ja julkaisutoimintaa, ohjelmamyyntiä ja ohjelman sekä esiintyjien välityspalveluita, galleriatoimintaa ja teosvälitystä, tapahtumatuotantoa, käsi- ja taideteollisuutta, kääntämistä ja tulkkausta, ääni-, valo-, kuvaus-, somistus-, lavastus- ja puvustusala, elokuva-, musiikki-, media- ja näyttämötuotantoja, vaatetusala, matkailualaa, soitin- ja elektroniikka-alan huolto- ja rakennuspalveluita, it-alaa ja ohjelmistotuotantoa, kauneus- ja hyvinvointialaa, terveysala, terapiapalveluita, siivousala, pitopalveluita, rakennusala, kuljetuspalveluita, laitteistojen, esineiden, taideteosten, residenssien, kiinteistöjen ja erilaisten työtilojen vuokraus-toimintaa.
Osuuskunta voi harjoittaa kaikkea laillista liiketoimintaa.
Osuuskunnan jäsenilleen tarjoamia palveluja voivat käyttää myös ei-jäsenet hallituksen määräämällä tavalla.

Toiminnan tarkoitus?

- Yhteinen pohdinta toiminnan tarkoituksesta ja toimialasta:

Taloudellinen logiikka?

- Rahoitustarpeet ja pääoman kerääminen
- Osuusmaksu, liittymismaksu, ylimääräiset maksut
- Osuudet ja osakkeet (OKL 4 luku 1 § 1-2 mom)
 - Kaikki **osuuudet** tuottavat osuuskunnassa yhtäläiset oikeudet. Säännöissä voi määrätä, että osuuskunnassa on tai voi olla oikeuksiltaan tai velvollisuuksiltaan toisistaan poikkeavia osuuksia. Tällöin säännöistä on käytävä ilmi osuuksien väliset erot.
 - Kaikki **osakkeet** tuottavat osuuskunnassa yhtäläiset oikeudet. Säännöissä voi kuitenkin määrätä, että osuuskunnassa on tai voi olla oikeuksiltaan tai velvollisuuksiltaan toisistaan poikkeavia osakkeita. Tällöin säännöistä on käytävä ilmi osakkeiden väliset erot.
- Äänivalta (OKL 4 luku 3 § 1-2 mom)
 - Osuus ja osake eivät tuota äänioikeutta osuuskunnan kokouksessa.
 - Säännöissä voidaan kuitenkin määrätä, että jäsenen äänimäärä kaikissa tai joissakin osuuskunnan kokouksessa käsiteltävissä asioissa lasketaan osuuksien ja osakkeiden omistuksen perusteella siten kuin 5 luvun 13 §:ssä säädetään. Määräys voi kunkin osuuskunnan kokouksessa käsiteltävän asian osalta koskea kaikkia tai osaa osuuskunnan osuuksista tai osakkeista.

Taloudellinen logiikka?

- Suorite- ja rahavirrat jäsenten, osuuskunnan ja kolmansien välillä
 - Jäsenet voivat olla osuuskunnan kanssa normaalissa liikesuhteessa eli myydä dataa eri muodoissaan (käyttöoikeus, omistus jne.). Liikesuhteen sisältönä voi olla myös esimerkiksi raakadatan toimittaminen osuuskunnalle, joka antaa vastikkeena jalostettua dataa (ja saa oman taloudellisen hyötynsä myymällä samaa dataa myös kolmansille osapuolille).
 - Jäsenet voivat luovuttaa myös datan osuuskunnalle vastikkeetta ja saada oman taloudellisen hyödyn ylijäämän muodossa (tällöin palvelujen käytön suhteessa määräytyisi toimitetun datan määrän suhteessa).
 - Kaikki variaatiot ovat mahdollisia, asia on kuitenkin vähintään luonnosteltava perustamisvaiheessa, jotta eri jäsenten toimittaman datan kanssa voidaan toimia yhdenmukaisesti (yksikkö, hinta/yksikkö jne.).
 - Data ei välttämättä voi toimia apporttina eli muuna kuin rahasijoituksena osuuskuntaan laitettuna omaisuutena. Apporttiomaisuutta voi olla ainoastaan omaisuus, jolla on taloudellista arvoa osuuskunnalle. Datalla tai sen käyttöoikeudella voi olla taloudellista arvoa, mutta silloin datan omaisuusluonne olisi oltava nykyistä selvempi.
 - Rahasta – jos jostakin – tulee helposti riitaa! Siksi asiat on hyvä suunnitella ja sopia etukäteen.

Taloudellinen logiikka?

- Yhteinen pohdinta pääomittamisesta sekä rahavirroista osapuolten välillä:

Osuuskunnan johtaminen?

- Jäsenten päätöksenteko
 - Osuuskunnan jäsenet käyttävät päätösvaltaansa osuuskunnan kokouksessa, jonka sijaan säännöissä voidaan määrätä edustajistosta.
 - Jäsenten päätösvalan rajat ja reunaehdot määrittyvät osuuskuntalain ja sääntöjen pohjalta: nämä ovat julkisia, joten vain niillä on vaikutusta suhteessa kolmansiin.
 - Jäsenet voivat lisäksi solmia niin sanottuja jäsensopimuksia; kyseessä on osakeyhtiöissä käytettyä osakassopimusta vastaava järjestely:
 - Jäsensopimus on sitova osapuolten välillä, mutta siihen ei voi vedota suhteessa kolmanteen
 - Tavallisia määräyksiä ovat jäsenten työskentely tai muu toiminta osuuskunnan hyväksi, ylijäämän jakoa koskevat politiikat, uusien jäsenten hyväksymistä ja hylkäämistä koskevat politiikat, salassapitoa, yksinoikeuksia ja kilpailukielloa koskevat määräykset, hallinnon jäsenten valintaa koskevat määräykset
 - Jäsensopimukseen voi tulla sidotuksi ainoastaan omalla oikeustoimella (toisin kuin sääntöihin, jotka ovat sitovia jäsenyyden perusteella)

Osuuskunnan johtaminen?

- Hallinnon rakenne:
 - Osuuskunnan kokous ja hallitus ovat pakollisia
 - Hallintoneuvosto ja toimitusjohtaja vapaaehtoisia
 - Jos hallintoneuvosto halutaan, siitä on oltava määräys säännöissä
 - Toimitusjohtaja voidaan valita ilman sääntömääräystä, osuuskuntalain nojalla
 - Kuten todettua, osuuskunnan kokouksen päätösvalta voidaan sääntömääräyksellä siirtää vaaleilla valittavalle edustajistolle
- Hallinnon toimielimillä voi lisäksi olla erilaisia avustavia ja tukevia toimielimiä:
 - Niillä ei ole päätösvaltaa, vaan ne toimivat nimittäjänsä mandaatilla
 - Esimerkiksi hallinnon tarkastajat tai tarkkailijat, nimitystoimikunta jne.
- Ei ole olemassa kaikille osuuskunnille yhtenäistä ideaalista hallinnon rakennetta, mutta se kannattaa pohtia paitsi perustamishetkeä, myös tulevaa kasvua silmällä pitäen.

Osuuskunnan johtaminen?

- Operatiivinen johto ja toiminta:
 - Ollako toimitusjohtaja vai ei? Asiaa ei välttämättä tarvitse päättää perustamisvaiheessa, koska toimitusjohtaja ei ole sääntöasia.
 - Talkootyön ja hallintohenkilöiden panoksen varaan ei kuitenkaan ole mielekäästä rakentaa organisaatiota, se aiheuttaa ennen pitkää väsymistä ja eripuraa.
 - Toimitusjohtaja tai vastaava on siis syytä budjetoida. Myynti ja muu toiminta ei itsestään suju.

Osuuskunnan johtaminen?

- Yhteinen pohdinta hallinnosta ja johtamisesta:

Onko tästä liiketoiminnaksi?

- Seuraavaksi pitäisi muodostaa laskelmat
 - Kustannukset
 - Tuotot
 - Pääomatarpeet, niille maksettava tuotto ja pääoman palautus
- Jos laskelmat osoittavat, että kyseessä voi olla liiketaloudellisesti kannattavaa toimintaa, kannaksen perusteella voisi hahmotella tarkempaa liiketoimintasuunnitelmaa.
- Laatia sääntö- ja jäsensopimusluonnokset.
- Tehdä markkinakartoitusta ja muita myyntiä tukevia toimenpiteitä.
- Ja aloittaa jäsenhankinta, perustaa osuuskunta ja käynnistää liiketoiminta.

Kiitos osallistumisesta, ollaan yhteydessä!

Pauli Keränen, OTM, KTM
Toimitusjohtaja, Pellervo-Instituutti Oy

Yhteystiedot:
045 642 1223
pauli.keranen@pellervo.fi

